

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

APPLYING THE EXPERIENCE OF TEACHING DECORATIVE ARTS IN UKRAINE IN THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE

Статтю присвячено проблемі пошуків шляхів використання позитивного історичного досвіду навчання декоративного мистецтва у закладах художньої освіти України XIX – початку XX ст. в сучасному культурно-освітньому просторі. Висвітлення питання здійснено автором на прикладі фахової підготовки майстрів ручного ткацтва у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Кролевецьке вище професійне училище», що функціонує у місті Кролевець Роменського району Сумської області. Простежено роль мистецько-просвітницьких заходів для популяризації кролевецьких текстильних традицій. Зокрема, проведення виставок творів декоративного мистецтва, організація майстер-класів з перебірного кролевецького ткацтва для викладачів мистецьких дисциплін та усіх охочих ознайомитися із техніко-технологічними особливостями даного ремесла. Показано важливість для розвитку художньої творчості в краї проведення літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники» за участю викладачів-практиків, художників і майстрів декоративного мистецтва, мистецтвознавців, поціновувачів і шанувальників української народної творчості. Констатовано державну підтримку розвитку традиційного ремісничого осередку та закладу художньо-ремісничої освіти «Кролевецьке вище професійне училище» у використанні елементів традиційного ткацтва в сучасних молодіжних проєктах. З'ясовано перспективні напрями практичного використання прогресивного історичного досвіду навчання майстрів декоративного мистецтва XIX – початку XX ст. в сучасному культурно-освітньому просторі за напрямками: освітня, організаційна, методична та наукова робота майстрів-викладачів кролевецького ткацтва; виставкова, експозиційна та популяризаторська діяльність мистецтвознавців, наукових співробітників Музею кролевецького ткацтва; організація культурно-масових заходів та зустрічей з видатними діячами культури й освіти регіону.

Ключові слова: традиції декоративного мистецтва України XIX – початку XX ст., фахова підготовка майстрів кролевецького ткацтва.

The article considers the ways of applying positive historical experience of teaching decorative arts in art education institutions of Ukraine in the 19th – early 20th centuries for the purposes of modern culture and education. The author considers the problem by using the example of professional training of hand weaving masters at the State Vocational and Technical Educational Institution «Krolevets Higher Vocational School», which operates in the city of Krolevets, Romen District, Sumy Region. The article studies the role of artistic and educational events in popularizing of textile traditions of Krolevets, in particular, exhibitions of decorative art works, master classes on selective Krolevets weaving for teachers of art disciplines and all those willing to get acquainted with the technical and technological features of this craft. The author shows the importance of the literary and artistic festival «Krolevetsky Rushnicky», which involves teachers-practitioners, artists and masters of decorative arts, art critics, connoisseurs and admirers of Ukrainian folk art, for the development of artistic creativity in the region. The state support given for the development of the traditional craft center and the institution of art and craft education Krolevets Higher Vocational School» is used for applying elements of traditional weaving in modern youth projects. The practical application of progressive historical experience in teaching decorative art masters of the 19th – early 20th centuries have been found perspective in the following directions in modern cultural and educational space: educational, organizational, methodical and research work of master teachers of Krolevets weaving; exhibition, exposition and popularization activities conducted by art critics and research workers of the Museum of Krolevets Weaving; organization of mass cultural events and meetings with the region prominent figures in the field of culture and education.

Key words: traditions of decorative art of Ukraine of the 19th – early 20th centuries, professional training of Krolevets weaving masters.

УДК 377/378.09:74/75(477)''18/193"
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.4>

Никифоров А.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва та дизайну
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах модернізації мистецької освіти, складником якої є художня та художньо-реміснична освіта, важливим є звернення до історичного педагогічного досвіду. У контексті даного дослідження доцільним вважаємо виявлення позитивного досвіду професійної підготовки фахівців галузі декоративного мистецтва на теренах України XIX – початку XX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тенденції розвитку мистецької освіти галузі декоративного мистецтва в історико-педагогічних розвідках висвітлювали науковці Л. Ейвас, Т. Касьян, С. Ошурко та інші вчені.

Виховний потенціал традиційної народної творчості українців розкривали у своїх розвідках

М. Богданюк, О. Власюк, Л. Гарбузенко, Т. Мітяшкіна та інші.

Безпосередньо феномен кролевецького ткацтва досліджували М. Калюк, Л. Минтус, І. Пурига, Н. Телегей та інші. Використання елементів ручного кролевецького ткацтва XIX – початку XX ст. в сучасних молодіжних проєктах і дизайнерських розробках на шпальтах періодичної преси висвітлювали широкому загалу О. Андрейченко, А. Гаврилюк, Л. Корсун, О. Шевченко та інші дописувачі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літературних джерел засвідчив чисельність наукових праць вітчизняних дослідників присвячених проблемам історії становлення й розвитку традиційного декоративного

мистецтва, застосуванню його засобів у процесі навчання й виховання дітей та молоді. Проте питанню використання позитивного історичного досвіду підготовки фахівців декоративного мистецтва, зокрема кролевецького ткацтва XIX – початку XX ст., в сучасних умовах модернізації мистецької освіти науковою спільнотою не приділено належної уваги.

Мета статті – встановити можливі напрями використання прогресивного досвіду професійної підготовки майстрів кролевецького ткацтва XIX – початку XX ст. у сучасному культурно-освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Нині Державний професійно-технічний навчальний заклад «Кролевецьке вище професійне училище», заклад освіти, де працюють майстрині художнього ткацтва, які є членами Національної спілки майстрів народного мистецтва України та передають свій досвід молодим ткачам. Варто зазначити, що викладачі та студенти училища є активними учасниками обласних та Всеукраїнських конкурсів, щорічних фестивалів «Кролевецькі рушники», «Решетилівська весна», ярмарків, «Днів вишивальниці та ткалі» в Музеї народної архітектури та побуту Національної академії наук України (Київ, Пирогів). Як стверджує І. Пурига, їхні вироби експонуються в художньому музеї м. Суми, в музеї Академії педагогічних наук України, панно роботи майстра ткацького відділу училища прикрашає одну із стін Організації Об'єднаних Націй [10]. Усе вищезазначене свідчить про високий професіоналізм викладачів фахових дисциплін галузі художнього ткацтва. Доцільно зазначити, що в м. Кролевець традиційно відбуваються Всеукраїнські та Міжнародні наукові конференції, присвячені відродженню народних промислів. Викладачі Кролевецького училища, народні майстри та науковці провадять дослідження кролевецького ткацтва, беруть активну участь у роботі наукових та науково-практичних конференцій. Свідченням цьому є численні публікації викладачів закладу в наукових збірниках. Це, зокрема, статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Культурна спадщина України: сталий розвиток і національна безпека», Всеукраїнської науково-практичної конференції «Збереження й популяризація традиційних ремесел: культурні практики», тези доповідей науковців та викладачів-практиків: Л. Минтус «Передача знань та вмінь з переборного ткацтва молодому поколінню у ДПТНЗ «Кролевецьке ВПУ»» [8]; С. Найденко «Техніки ручного переборного ткацтва в кролевецьких рушниках» [9]; І. Пуриги «Виготовлення, композиція і орнамент тканого кролевецького рушника у XIX та на початку XX ст.» [11]; Н. Телегей «Художні та технологічні особливості кролевецького рушника» [12]; М. Калюк «Спільність геометричних орнаментів художнього ткацтва та народної вишивки

Кролевецьчини» [5] та інші. Важливо, що діяльність зазначених наукових конференцій відбувається у стінах Музею кролевецького ткацтва, в основу колекції якого була закладена спадщина музейної кімнати Кролевецької фабрики художнього ткацтва. Принагідно зазначимо, що збірка установи вміщує численні експонати основного фонду: ткани кролевецькі вироби від середини XIX століття до сьогодення, картини, малюнки, друковані та фотоматеріали, книги, старовинні речі з історії ткацтва та побуту ткача [4]. Поряд із тим, навчання декоративного мистецтва містить потужний виховний потенціал, оскільки має на меті формування українського менталітету в учнівській молоді, її національної самоідентифікації.

Велике значення для актуалізації кролевецьких текстильних традицій має літературно-мистецький фестиваль «Кролевецькі рушники». У межах фестивалю організовано заходи на міжнародному рівні, щорічно відбуваються виставки, зустрічі, презентації, пісенні й поетичні вечори з використанням кролевецьких рушників як елементів свят, звичаїв, обрядів [2]. За уточненням Л. Корсун, у фестивалі брали участь освітяни, викладачі-практики, поети і письменники, художники й майстри декоративного мистецтва, мистецтвознавці, професійні та аматорські художні колективи й окремі виконавці з різних регіонів України та інших країн світу [6]. Традиційно, під час проведення наукових, освітніх, мистецько-культурних заходів провідні майстрині-педагоги провадять майстер-класи з навчання переборного кролевецького ткацтва для усіх відвідувачів заходів. Таким чином, широке коло зацікавлених осіб має можливість долучитися до виготовлення переборного ткацтва, вдосконалити майстерність у провідного майстра, обмінятися досвідом з іншими майстрами-ткачами, можливість переглянути унікальні твори минулого в Музеї кролевецького ткацтва, прослухати доповіді дослідників з метою вдосконалення своєї майстерності та розширити коло знань з означеної теми. Даний перелік свідчить про можливість сучасного дорослого населення України саморозвиватися, самовдосконалюватися, майстрам-ткачам підвищувати свій професійний рівень. Вищезазначене вказує на ознаки інформальної освіти, що отримали новий розвиток у сучасних умовах і активно залучені для самоосвіти дорослих з використанням позитивного досвіду навчання декоративного мистецтва в Україні XIX – початку XX ст. Відтак, вивчення історії кролевецького ткацтва як феномену народної творчості України, дослідження й популяризація регіональних традицій пов'язаних з тканими виробами (використання кролевецьких рушників у побуті, обрядовості, звичаїв), а також сприяє вихованню у молоді поваги до мистецького спадку та історичного минулого свого краю, розширенню кола знань з краєзнавства та народознавства.

За свідченням О. Андрєйченко, сценічні костюми від обласних та місцевих дизайнерів, які використовують у своїх розробках традиційні мотиви кралевецького ткацтва, заслуговують на визнання фахівцями. Гармонійне поєднання червоно-білих кольорів колекцій моделей «Вільний птах», «Гетьманщина», «Солоха» доповнили етнографічний зміст літературно-мистецьких фестивалів 2015-2016 роках [1]. Учасники Народного художнього колективу дизайн-студії Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю «ART'el' moda» демонстрували етнографічні колекції за мотивами кралевецьких рушників також у Києві на Співочому полі фестивалю Олега скрипки «Країна мрій» у рамках фестивалю «Погляд у майбутнє» та Міжнародному конкурсі молодих дизайнерів «Печерські каштани», у Полтаві на V Всеукраїнському фестивалі моди «TOP POINT 2016», у Херсоні на міжнародній конференції «Народні художні промисли як складова креативних індустрій», у Барселоні на фестивалі «UKRANIA FEST» в Іспанії у 2017 році [13; 14], що засвідчує популярність кралевецького ткацтва як на державному, так і на міжнародному рівні. Як зазначила О. Шевченко, усі вироби створені в учбовій майстерні студії ученицями, які є одночасно і дизайнерами, і моделями-майстринями – дівчатками віком 14–18 років; ткані деталі вбрання виконала майстер кралевецького ткацтва О. Петрова [14]. Важливо, що фінансування проектів відбувалося коштом батьків учениць, які у даному випадку відіграють роль меценатів, подібно до приватної ініціативи становлення навчання декоративного мистецтва на теренах України XIX – початку XX ст. Таким чином, молодіжний культурно-освітній рух у розвитку ткацького ремесла передбачає розвиток концепції співпраці творчої учнівської молоді з майстрами-викладачами перебірного кралевецького ткацтва та залучення меценатської фінансової допомоги. Збереженням традиційних видів декоративного мистецтва переймаються як митці, науковці, майстри, педагоги, так і законодавчі органи влади. Зокрема, Міністерство культури України 2018 року провело круглий стіл у рамках «Create.Ukraine» щодо збереження та розвитку народних художніх промислів з метою привернути увагу міжнародної спільноти та вітчизняної громадськості до організації шляхів збереження і розвитку народного мистецтва [7]. З цією ж метою у березні 2018 року в м. Києві відбулася XXIV Міжнародна туристична виставка UITT: «УКРАЇНА – Подорожі та Туризм», на якій Кралеvecчину та кралеvecьке перебірне ткацтво в презентації Сумщини туристичної представили Музей Кралеvecького ткацтва та комунальне підприємство «Кралеvecькі рушники». Учасники та гості заходу мали нагоду ознайомитися з унікальними виробами, які з'явилися в рамках проекту

«27 вишиванок до 27 річниці Незалежності України», які були виготовлені студентами Кралеvecького ВПУ. Вважаємо за необхідне відзначити колекцію сучасного одягу з кралеvecькими мотивами, яку представили молодь Кралеvecьчини та майстриня-ткаля Валентина Гецевич. Слід наголосити, що на сьогодні колекція вбрання з кралеvecькими етноелементами стала популярною і має попит не лише в Україні, а й за її межами, що свідчить про тенденції використання досвіду навчання декоративного мистецтва в Україні XIX – початку XX ст. у творчих мистецьких розробках з використанням традиційних елементів кралеvecького ткацтва у сучасному дизайні одягу [3]. Наразі перспективним в освітньому напрямі вважаємо розширення змісту мистецьких дисциплін навчальної програми для здобуття сучасної професії за спеціалізацією «Ткач-дизайнер».

Перспективи практичного використання досвіду навчання декоративного мистецтва закладів художньої освіти України XIX – початку XX ст. на прикладі кралеvecького ткацтва вбачаємо у створенні туристичних маршрутів, виданні путівників, альбомів, каталогів виставок, залучення меценатів для відродження промислу. Разом з тим, раціональним на нашу думку буде організація показу пересувних виставок виробів декоративного мистецтва, проведення майстер-класів в культурно-просвітницьких закладах і закладах художньої освіти країни з метою навчання перебірного кралеvecького ткацтва усіх охочих. Крім того, збереженню традиції, навчання, популяризації та охороні кралеvecького перебірного ткацтва як елемента нематеріальної культурної спадщини України сприятиме також відродження Хресто-воздвиженського ярмарку в Кралеvecі. Збереження пам'яті про кралеvecькі ярмарки, відновлення їх функціонування відзначено нами як чинник розвитку традиційних ремесел на регіональному рівні.

Висновки. Підсумовуючи відзначимо певні кроки щодо практичного використання позитивного історичного досвіду навчання декоративного мистецтва у закладах художньої освіти України XIX – початку XX ст., що здійснюються в сучасному культурно-освітньому просторі за напрямками:

- освітня, організаційна, методична та наукова робота викладачів Кралеvecького вищого професійного училища із використанням елементів кралеvecького ткацтва в розробці навчальних програм та виховних заходів;
- виставкова, творча діяльність майстрів-викладачів кралеvecького ткацтва, членів національної спілки майстрів народного мистецтва України;
- організація культурно-масових заходів: зустрічей з видатними діячами культури й освіти регіону; презентацій видань з означеної теми, піснених і поетичних вечорів з використанням

королевецьких рушників як елементів свят, звичаїв, обрядів.

Перспективи подальших наукових пошуків у даному напрямку вбачаємо у вивченні зарубіжного історичного досвіду використання прогресивних досягнень попередників у підготовці фахівців декоративного мистецтва XIX – початку XX століття в сучасному культурно-освітньому просторі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейченко О. «Вільний птах» – вище моди. *Ваш шанс*. 2015. 20 черв. (№ 23). URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=535&ir=375>

2. Гаврилюк А. Про феномен королевецьких рушників : від народного промислу до літературно-мистецького фестивалю. *День*. 2009. № 6. С. 4.

3. Гулей О. Художнє ткацтво XIX – початку XX століття в контексті актуалізації навчання декоративно-прикладного мистецтва в сучасному навчально-виховному процесі. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін* : науково-педагогічний журнал. 2018. № 1 (6). С. 26–30.

4. До міжнародного дня музеїв. Музей Королевецького ткацтва. *Сумські дебати*. 2020. 14 трав. URL: <https://debaty.sumy.ua/news/do-mizhnarodnogo-dnyu-muzeviv-muzej-krolevetskogo-tkatstva>

5. Калюк М. Спільність геометричних орнаментів художнього ткацтва та народної вишивки Королевецьчини. *Збереження й популяризація традиційних ремесел: культурні практики* : збірник наукових праць за матеріалами наук.-практ. конф., м. Королевець, 25 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 217–220.

6. Корсун Л. Дива мистецького свята «Королевецькі рушники–2015» : Сумщина, Королевець. *Час і Події*. 2015. № 40. С. 43–48.

7. Лелик М. Популяризація України через нові формати народних художніх промислів : сучасний вимір традиційного мистецтва. 2020. *ДЗК*. № 1/3. С. 1–18.

8. Минтус Л. Передача знань та вмінь з переборного ткацтва молодому поколінню у ДПТНЗ «Королевецьке ВПУ». *Культурна спадщина України сталий розвиток і національна безпека* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 квітня 2017 р. Київ, 2017. С. 49–51.

9. Найденко С. Техніки ручного перебірного ткацтва в королевецьких рушниках. *Збереження й популяризація традиційних ремесел : культурні практики* : збірник наукових праць за матеріалами наук.-практ. конф., м. Королевець, 25 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 228–234.

10. Пурига І. Королевецькі рушники : історія, семантика, технологія. Суми : Територія. 2018. 40 с.

11. Пурига І. Виготовлення, композиція і орнамент тканого королевецького рушника у XIX та на початку XX ст. *Збереження й популяризація традиційних ремесел: культурні практики*: збірник наукових праць за матеріалами наук.-практ. конф., м. Королевець, 25 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 240–245.

12. Телегей Н. Художні та технологічні особливості королевецького рушника. *Збереження й популяризація традиційних ремесел : культурні практики* : збірник наукових праць за матеріалами наук.-практ. конф., м. Королевець, 25 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 245–249.

13. У сумських модельєрів – два Гран-прі. *Ваш шанс*. 2016. 5 лист. (№ 40). URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&id=63669&in=604>

14. Шевченко О. Сумчанам рукоплескала Барселона. *Панорама*. 2017. 20 жовт. URL: <http://rama.com.ua/sumchanam-rukopleskala-barselona/#ad-image-0>.